

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РЕГІОНАЛЬНИХ ВІДМІННОСТЕЙ ІНФЛЯЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто підходи до статистичного аналізу інфляційного процесу на споживчому ринку за регіонами України. Проаналізовано відмінності динаміки споживчих цін у різні періоди розвитку економіки країни. Досліджено відмінності інфляційного розриву за показниками найвищих та найнижчих індексів споживчих цін у регіональному розрізі. Визначено напрями розвитку споживчої інфляції в країні та за її регіонами.

Ключові слова: статистичний аналіз, індекс споживчих цін, інфляційний розрив, регіони.

MAZUR M., SIRENKO K.

Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman, Ukraine

STATISTICAL ANALYSIS OF REGIONAL DIFFERENCES OF INFLATION IN UKRAINE

The aim of this article is to present the results of statistical analysis of the inflationary process in the consumer market in regions of Ukraine. In Ukraine price stability and convergence of development levels of regions are actual tasks of economic development policy of the state. The approaches to statistical analysis of the inflationary process in the consumer market in regions of Ukraine are considered in the article. During the last years the general level of inflation grows constantly. It grows faster in some regions which negatively influences on the growth of economic development of the country. The differences of the dynamics of consumer prices in pre-crisis and crisis periods of the country have been also analyzed. The highest estimations of consumer price index in pre-crisis period were found in the same regions (Kyiv, Odessa and other regions), that are mainly goods and services consumers. During the period of economical crises there was the opposite situation. The lowest estimations of consumer price index were found in Kyiv and Vinnitsa regions. Changes in the inflation gap in terms of maximum and minimum consumer price indices by regions have been also analyzed.

Keywords: statistical analysis, consumer price index, inflation gap, regions.

Постановка проблеми

Загальновідомо, що ринки окремих товарів і послуг передають інформацію переважно у формі цін, які виражають споживчу вартість товару або послуги. Основними завданнями статистики ринкових цін є зіставлення цін за часом і у просторі щодо різних товарів, послуг, видів діяльності, галузей, регіонів та країн. Кризові явища в економіці України поглибили існуючі диспропорції регіонального розвитку, в тому числі щодо інфляційних процесів на споживчому ринку. Тому все більшої актуальності набувають регіональні індекси цін, аналіз яких сприятиме виконанню важливих завдань регіональної політики щодо зближення рівнів розвитку вітчизняних регіонів.

Мета статті полягає в тому, щоб провести статистичний аналіз інфляційного процесу на споживчому ринку за регіонами України, дослідити закономірності та тенденції розвитку інфляційного процесу у різні періоди розвитку економіки держави.

Аналіз останніх публікацій

У науковій літературі статистичному вивченню інфляційних процесів присвячено багато праць відомих вчених, серед яких А. Ревенко [5], О. Петрик [4], А. Єріна [2], В. Геєць [1] та інші. Незважаючи на той факт, що науковцями проведено багато досліджень стосовно рівня та закономірностей розвитку інфляції, питання диференціації інфляційного процесу у регіональному розрізі та їх впливу на економіку загалом залишається не до кінця розглянутим, особливо у тих аспектах, що стосуються саме економіки України. Інфляційному процесу в державі характерні постійні зміни, тому питання аналізу регіональних відмінностей інфляції залишаються одними з найбільш актуальних для країни.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Показником офіційного індексу інфляції в країні є індекс споживчих цін (ІСЦ), який є міжнародним стандартом для виявлення зміни вартості споживчого кошика найнеобхідніших для населення товарів і послуг. Він використовується для вирішення різних питань державної політики, а саме: для індексації грошових доходів населення, перерахунків сум заборгованості, орендної плати, індексації вартості земель, а також для перерахунку макроекономічних показників у порівнянні ціни [6].

Для обчислення ІСЦ використовується модифікована формула Ласпейреса, а базою зважування є структура споживчих грошових витрат домогосподарств у базисному періоді у поєднанні з даними національних рахунків. Споживчий набір товарів-представників (послуг) для розрахунку ІСЦ визначається Држстатом України і ґрунтується на міжнародній Класифікації індивідуального споживання за цілями (КІСЦ), рекомендованою Євростатом. Набір споживчого кошику товарів і послуг переглядається раз на п'ять років (за необхідності частіше) і станом на 2017 рік включає 328 товарів-представників (послуг).

Споживчі ціни за регіонами України змінюються нерівномірно. В зв'язку з тим, що в Україні споживчі звички населення півдня відрізняються від уподобань тих, хто мешкає на півночі, заході чи сході країни, то виникла необхідність розрахунку регіональних індексів споживчих цін. Ці відмінності обумовлені природно-кліматичними умовами, рівнем доходів населення, місцевими традиціями та ін. Тому індекс споживчих цін розраховується Держслужбою України за регіонами з урахуванням особливостей зміни регіональних цін на товари і послуги та структури споживчих грошових витрат домогосподарств за єдиними споживчим набором.

Регіональні індекси споживчих цін використовуються для перерахунків номінальної заробітної плати в реальну, індексації грошових доходів громадян за регіонами, аналізу купівельної спроможності грошей для розробки заходів щодо соціального захисту населення, порівняння індексів цін для обґрунтування рішень щодо укладання торгових угод, а також для перерахунку регіональних показників за системою національних рахунків у постійні ціни.

Споживчий набір (перелік) товарів і послуг є єдиним для усіх регіонів країни, але питома вага споживчих грошових витрат домогосподарств диференціюється за фактичними регіональними даними.

Всі регіони України угруповані у 8 економічних районів: Східний, Донецький, Придніпровський, Причорноморський, Подільський, Центральний, Карпатський, Поліський. Місто Київ у зв'язку з його особливим статусом та відмінною моделлю споживання розглядається як окремий економічний район, а ваги Центрального району подаються без урахування міста Києва. Для кожного економічного району розраховується відповідна структура споживчих грошових витрат домогосподарств, що використовується для кожного регіону, який входить у цей економічний район.

Розрахунки середніх цін та індивідуальних індексів цін на регіональному рівні складаються з двох етапів. Перший етап включає розрахунки середніх цін на кожний товар (послугу) у кожній адміністративно-територіальній одиниці за поточний та попередній місяці на основі порівнянних цін, зареєстрованих на підприємствах торгівлі та сфери послуг. Середні ціни по кожній адміністративно-територіальній одиниці на кожний товар-представник (послугу) та їхні індивідуальні індекси передаються до регіональних управлінь статистики. На другому етапі визначаються середні ціни за попередній та поточний періоди за регіонами на основі середніх цін на кожний товар-представник (послугу), одержаних від адміністративно-територіальних одиниць, як середньоарифметичні зважені. За базу зважування приймається питома вага середньорічної чисельності населення адміністративно-територіальної одиниці, де проводиться реєстрація, у загальній чисельності населення регіону [3].

Індекси цін в регіонах розраховуються шляхом ділення середнього рівня ціни поточного місяця на середній рівень ціни попереднього місяця. Середні ціни та індивідуальні індекси на кожний товар-представник (послугу) в кожній адміністративно-територіальній одиниці та регіонах за поточний та попередній місяці є базою для розрахунку індексів цін на товари-представники (послуги), групи та індексу споживчих цін за регіонами та країні в цілому [3].

Аналіз інфляції на споживчому ринку України у передкризові 2010–2013 роки показав, що у Чернівецькій, Вінницькій, Волинській та Київській областях середньорічні темпи приросту споживчих цін у 2010–2013 роках були найнижчими. Найвищими середньорічні темпи приросту споживчих цін за цей період виявлено у таких регіонах, як Одеська, Луганська, Донецька області та м. Київ, табл. 1.

Таблиця 1

Поділ регіонів України за середньорічними темпами приросту споживчих цін за 2009–2013 роки

Середньорічний темп приросту споживчих цін, %	Регіони
до 4,0	Чернівецька, Вінницька, Волинська, Київська області
4,0–4,5	Івано-Франківська, Кіровоградська, Тернопільська, Сумська, Закарпатська, Рівненська, Житомирська області
4–5,0	Полтавська, Черкаська, Чернігівська, Харківська області
5,0–5,5	Хмельницька, Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Львівська, Херсонська області
більше 5,5	Одеська, Луганська, Донецька області, м. Київ

Джерело: власні розрахунки авторів за даними Держстату України [3; 7]

У кризові 2014-2015 роки ситуація із інфляційним процесом за регіонами країни відмінна від аналізу попередніх років. Так, наприклад, місто Київ, яке відрізнялося високими темпами приросту споживчих цін, у 2015 році показало найнижчі темпи приросту споживчих цін, рис. 1.

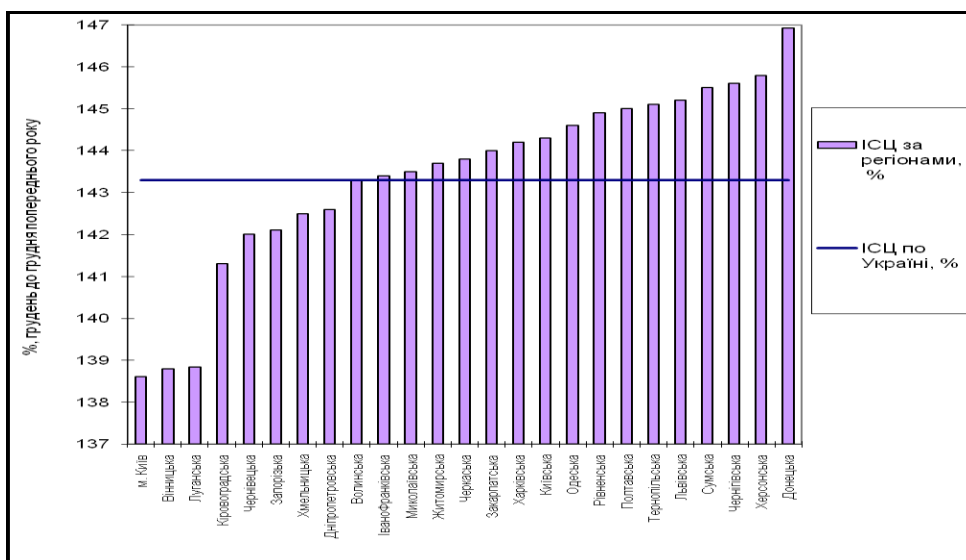

Рис. 1. Індеси споживчих цін за регіонами України у 2015 році

Джерело: власні розрахунки авторів за даними Держстату України [3; 7]

У 2016 році ситуація дещо покращилася і високі темпи інфляції спостерігалися знову в Одеській області, Києві, Харківській, Полтавській та Сумській областях, рис. 2.

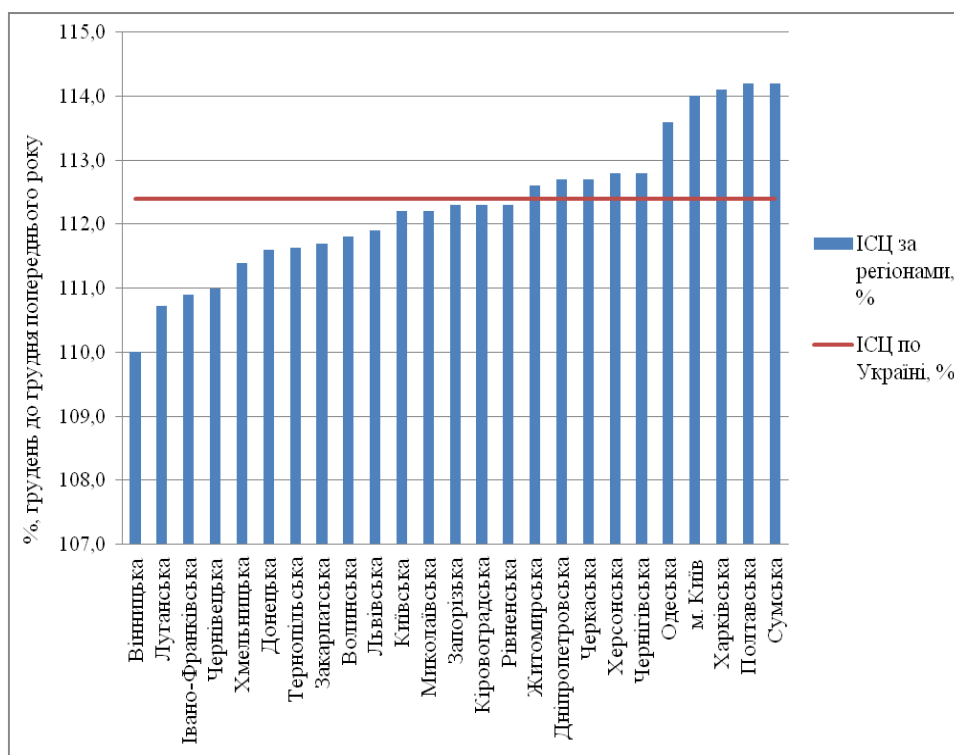

Рис. 2. Індеси споживчих цін за регіонами України у 2016 році

Джерело: власні розрахунки авторів за даними Держстату України [3; 7]

Слід зазначити, що інфляція на споживчому ринку у 2015 році була найвищою за останні двадцять років – зростання цін (тарифів) становило 43,3% порівняно з попереднім роком. У 2015 році найнижчими темпи приросту споживчих цін виявилися у Кіровоградській, Луганській, Вінницькій областях та у м. Київ (41,3–38,6%). Найвищі темпи приросту споживчих цін серед регіонів країни спостерігалися у Донецькій, Херсонській, Чернігівській та Сумській областях (46,9–5,5%). У конкретному випадку увагу потрібно сконцентрувати саме на цих областях з метою виявлення факторів, що спричиняють високі темпи інфляції на споживчому ринку у цих регіонах.

Загрозливою є також динаміка інфляційного розриву між найвищим і найнижчим показниками ІСЦ серед регіонів країни, який у кризовому 2015 році становив 8,3 в.п., рис. 3.

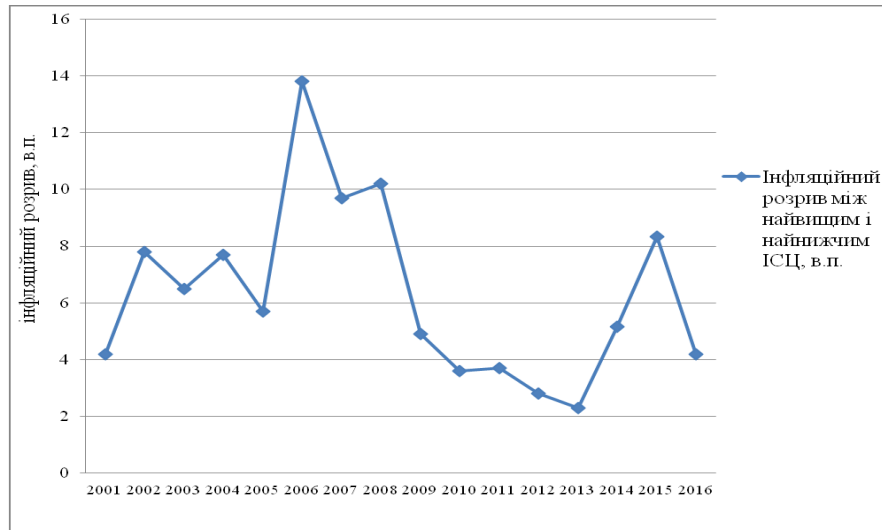

Рис. 3. Динаміка інфляційного розриву між найвищим і найнижчим ІСЦ за регіонами України у 2001–2016 роках
Джерело: власні розрахунки авторів за даними Держстату України [3; 7]

Динаміка інфляційного розриву між найвищим і найнижчим ІСЦ свідчить про посилення нерівномірності інфляційного процесу за регіонами. Аналіз показав, що кризові періоди в економіці супроводжуються зростанням інфляційного розриву за регіонами країни. Наприклад, напередодні кризи 2007-2008 років інфляційний розрив між найвищим і найнижчим показниками ІСЦ за регіонами країни був найвищим – 13,8 в.п. у 2006 році. Схожа ситуація спостерігалася і у кризових 2014-2015 роках. У 2016 році значення інфляційного розриву за регіонами країни знизилося і становило 4,2 в.п., що є одним з індикаторів певної стабілізації інфляційного процесу в країні.

Висновки

Кризові явища в економіці поглибили існуючі диспропорції щодо інфляційних процесів на споживчому ринку регіонів України. Високий приріст споживчих цін останні роки спостерігався по всій країні, однак рівень інфляції на споживчому ринку мав значні відмінності за окремими регіонами. Зміни споживчих цін показали значну нерівномірність у регіональному розрізі. У кризові та передкризові періоди спостерігалася високе значення інфляційного розриву за регіонами, спричинене високою інфляцією на споживчому ринку.

Аналіз регіональних індексів споживчих цін дозволив виявити регіони з найвищими та найнижчими значеннями приросту споживчих цін. Загрозлива динаміка інфляційного розриву між найвищим і найнижчим значеннями індексу споживчих цін за регіонами країни може призвести до сплеску споживчих цін і, відповідно, зниження купівельної спроможності грошей, рівня життя населення, зниження обсягів товарообороту та інших негативних наслідків інфляції. Зменшення розмірів цього інфляційного розриву сприятиме виконанню важливих завдань регіональної політики щодо зближення рівнів розвитку вітчизняних регіонів та їх економічного зростання.

Література

1. Геєць В. Формування і розвиток фінансової кризи 2008-2009 років в Україні / В. Геєць // Економіка України. – 2010. – № 4. – С. 5–14.
2. Економічна статистика : [підручник у 2 ч. Ч. 1 Макроекономічна статистика] / І.Г. Манцуров, А.М. Єріна, О.К. Мазуренко та ін. ; [за наук. ред. чл.-кор. НАНУ І.Г. Манцурова]. – К. : КНЕУ, 2013. – 325 с.
3. Індеси споживчих цін за 2016 рік [Електронний ресурс] : [стат. збірник] / відп. за вип. О.С. Калабуха. – К. : Держстат України, 2017. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Петрик О. І. Шлях до цінової стабільності: світовий досвід і перспективи для України : монографія / О.І. Петрик. – К. : НАН України, Інститут економіки та прогнозування; Університет банківської справи НБУ, 2008. – 372 с.
5. Ревенко А.П. Асиметрії регіонального розвитку / А. Ревенко // Дзеркало тижня. – 2006. – № 18. – 13-19 травня – С. 1–7.
6. Рождественська Л.Г. Статистика ринку товарів і послуг : [навч. посіб.]. – К. : КНЕУ, 2005. – 419 с.
7. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Надійшла: 29.08.2017; рецензент: д. е. н., проф. Бараник З.П.